

Posudek na disertační práci Mgr. Tomáše Korbela Profesní a společenský vzestup českých architektů a stavitelů v 19. století, předkládanou v roce 2020 na FHS UK Praha

Práce Tomáše Korbela se zabývá u nás téměř nezpracovaným tématem „vzestupu“ profesní skupiny architektů a stavitelů, jak ho dokládá vývoj vzdělávacího, právního a správního systému v českých zemích v 19. století. Existují jednotlivé práce k dějinám pražské polytechniky, výuky architektury na pražské Akademii nebo studie k provozní stavitelské praxi, ale jako celek představuje práce novátorský přístup. Autor sleduje problém na generaci architekta, podnikatele, mecenáše a politika Josefa Hlávky (1831–1908), konkrétně na příkladech čtyř Hlávkových spolužáků z pražské Polytechniky: Josefu Korelovi (1834–1896), Josefu Niklasovi (1817–1911), Adolfu Siegmundovi (1831–1916) a Karlu Schlimpovi (1834–1901), tedy jičínském staviteli, profesoru Polytechniky, teplickém staviteli a hlavním architektovi Rakouské severozápadní dráhy. Východiskem pro vytvoření malého reprezentativního vzorku se stala hypotéza, že Josef Hlávka nebyl, jako prototyp mimořádně úspěšného architekta v rámci rakousko-uherské monarchie, zcela osamocen. Na nižší úrovni zemských, respektive okresních stavitelů se prosadili jeho profesní kolegové, jejichž obdobně nastřádaný symbolický kapitál (daný mj. školním vzděláním) umožňuje sledovat a zhodnotit změny postavení architektů a stavitelů ve druhé polovině 19. století. V roce 1891 stál právě Josef Hlávka v čele sjezdu absolventů pražské Polytechniky z let 1847–1851, který poprvé ve větší šíři zhodnotil vzestup profese za uplynulých 40 let.

Autor disertace si zvolil důležité téma historie architektury, tedy vztah mezi inženýry a architekty, mezi polytechnikami a akademiemi, mezi užitkovou a reprezentativní architekturou, které souvisí s otázkou vývoje, koncepce a teorie architektury. Nahlíží však na ně z hlediska sociologického. Kombinuje přitom zdařile metodologický přístup českého historika Jiřího Kořalky, který sledoval prosazení lokální politicko-ekonomické elity skrze profesionalizaci vzdělání, svého školitele Jiřího Peška, zabývajících se otázkami vzniku vzdělaného měšťanstva, s přístupem francouzského sociologa Pierra Bourdieua, jenž publikoval od osmdesátých let 20. století studie o vzniku a strukturách symbolického kapitálu, které souhrnně vyšly v publikaci *Raisons pratiques. Sur la théorie de l'action* v roce 1994 (česky jako *Teorie jednání* v roce 1998).

Předkládaná práce je logicky strukturovaná do pěti větších oddílů, které tvoří úvod do problematiky, vývoj stavebního vzdělávání a formulování zásad stavební správy a práva, případové studie a závěr s epilogem. V úvodu vysvětluje autor disertace svou metodu a vymezuje okruh kritérií, která architekty a stavitele zařazovala do kategorií „umělec“, „inženýr“ nebo „podnikatel“, při stejném postupu profesionalizace daném výukou. Následuje kapitola věnovaná koncepci výuky na pražské polytechnice, která zabírá mnohem větší časovou šíři, než jen absolventský vzorek z let 1847–1851. Je to nutné zejména proto, aby bylo zřejmé, jak reformy a proměny školních statut vedly k přesnému vymezení učebních předmětů, zkoušek či praktických úkonů, jež oddělily inženýry a architekty od dřívějších stavebních a zednických mistrů. Důležité jsou zejména srovnávací pasáže o výuce na jednotlivých polytechnikách v rakouské monarchii, Německu a ve Francii. Po tomto vysvětlení teoretického základu pro profesní růst přichází zhodnocení praxe, tak jak ji dokládají stavební správa a právo, které se zároveň týkají vymezení působnosti státní administrativy a obecní samosprávy. Samostatnou podkapitolou je zde výklad a působení Spolku architektů a inženýrů v Čechách, vylíčení vlivu spolku na další kultivaci profesního

prostředí, formou pořádání výstav a vydávání spolkového periodika *Zprávy Spolku architektů a inženýrů* (1866–1901), prvního česky vydávaného architektonického časopisu u nás.

Předposlední oddíl tvoří pět případových studií shora uvedených architektů. Jejich vzorek názorně dokládá shodné i odlišné peripetie, které dělily skutečného mecenáše, politika, podnikatele a architekta Hlávku od jeho spolužáků, Tomáš Korbel jim říká „malí Hlávkové“. Přestože společenská prestiž profese vedla všechny k určité formě politické angažovanosti, pouze teplický architekt Adolf Siegmund se realizoval při místních kulturních akcích (i když za mecenášstvím nemůžeme považovat „poskytnutí vlastní sbírky antických předmětů a porcelánu pro výstavní účely v rámci živnostenské a průmyslové výstavy v Teplicích v roce 1879.“, s. 162). Přestože případové studie dobře ukazují konkrétní rozdíly a rozpory mezi státní administrativou a komunální samosprávou, prospělo by jim strukturování podle kritérií, které považuje autor práce za signifikantní pro společenský vzestup u Hlávky i jejich vzájemné srovnání. Velkým přínosem práce jsou rozsáhlé archivní rešerše, díky nimž bylo možné obohatit naše znalosti např. o Schlimpových architektonických realizacích, jeho přednáškách na vídeňské polytechnice, účasti na výstavách nebo publikaci o využití cihel při splavnění toků. Ukazuje se, že příklad mimořádně úspěšného podnikatele, profesora na Akademii výtvarných umění, tiskaře, ředitele sléváren a architekta Ludwiga Förstera je ojedinělý co do rozsahu ovládaných technologií, ale nikoli co do kariérní strategie architektů.

Práci by prospěla pečlivější editorská práce (nedokončené věty na s. 116, 158) a odstranění věcných chyb nebo formulačních neobratností: dostavba katedrály zahájená fakticky roku 1861 pod vedením Josefa Krannera nemohla být úkolem Václava Krause, který zemřel roku 1852, pražská Polytechnika nemohla objednat v roce 1821 roční předplatné Försterových *Allgemeine Bauzeitung*, které začaly vycházet teprve v roce 1836, deník *Bohemia* byl jazykově německým, ale vydavatelsky rakouským periodikem. K dalšímu využití doporučuji také rakouský online lexikon architektů <http://www.architektenlexikon.at>.

Naopak velmi přínosné je nejen uplatnění sociologických přístupů na tradiční otázky koncepce inženýrského a architektonického vzdělání, smysl pro vyhledání hraničních realizací, které profesní přístupy oddělovaly i spojovaly (estetické a technické otázky nádraží a divadel), ale i schopnost propojit výklad školní a praktické fáze budování sociálního kapitálu.

K diskusi při obhajobě doporučuji se vrátit k otázce propojení tří forem kapitálu, tj. ekonomického, kulturního a společenského u pětice absolventů pražské Polytechniky a vysvětlit, jak mecenášství, které bylo u Hlávky součástí prestiže a kulturního kapitálu, mohli Hlávkoví spolužáci při skromnějším ekonomickém kapitálu kompenzovat. Jako historik umění bych se ráda více dověděla o přednáškách vztahu umělecké formy a stavebních materiálů, které s tématem kompetencí inženýrů a architektů souvisí, a autor se o nich zmiňuje v souvislosti s působením Siccardsburga na Akademii výtvarných umění. Předložená práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji ráda doporučuji k obhajobě.

PhDr. Taťána Petrasová, CSc.

29. 8. 2020